№ 92 Մայիսի 27 (Յունիսի 8) 1882 Մայիսի 27 (Յունիսի 8) № 92

ՏԱՍՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ջիուզեպպէ Գարիբալդի:—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Ալէքսանդրապօլից: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Սէն-Գօթարդի երկաթուղին: Արտաքին լուրեր:—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ: —ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Խամսայի Մելիքութիւններ:

ՋԻՈՒԶԵՊՊԷ ԳԱՐԻԲԱԼԴԻ

Հեռագիրը մեզ հաղորդեց որ մայիսի 21-ին Իտալիայի Կապրերա կղզու վրա վախճանվեցաւ Գարիբալդի:

Ծնված 1807 թւին Նիցցայում, Գարիբալդի դեռ պատանի մտաւ Սարդինիայի ծովային ծառայութիւնը: Իտալիան այն ժամանակ բաժանված էր փոքր, միմեանցից անկախ և միմեանց թշնամի իշխանութիւնների վրա, որոնցից իւրաքանչիւրի մէջ տիրապետում էր մի մի բռնաւոր: Իսկ Իտալիայի մի մասը պատկանում էր Աւստրիային: Ծովային ծառայութիւնը միջոց տուեց երիտասարդ Գարիբալդիին ճանապարհորդել և ծանօթանալ ամբողջ Իտալիայի հետ: Գալով Հռոմ և տեսնելով այդ երկրի մէջ պապի իշխանութեան կամայական, բռնաւոր տիրապետութիւնը և իր մտքում համեմատելով արդեան ճնշված Հռոմը, նրա անցեալ պատմական փառքի հետ, այդտեղ առաջին անգամ ծնվեցաւ երիտասարդի մէջ այն զգացմունքը, որ հետզհետէ զարգանալով, դարձաւ նրա ամբողջ կեանքի միակ նպատակ. այդ զգացմունքը վրէժխնդրութիւն էր իր հայրենիքի բռնակալների դէմ, իսկ կեանքի նպատակն էր Իտալիայի ազատութիւնը և միութիւնը:

Արդէն 1834 թւին մասնակցած լինելով Մաձձինիի հետ մի քաղաքական դաւադրութեան մէջ, նա ստիպվեցաւ փախչել Ֆրանսիա, երբ այդ դաւադրութիւնը անյաջող կերպով վերջացաւ: Գարիբալդի դատապարտվեց մահվան: Այնուհետև նա ընտելացաւ մահվան վրա նայել սառն և հանգիստ աչքով: Նրա յեղափոխական և հանրապետական համոզմունքները կատարելապէս կազմակերպվեցան Ամերիկա իր արած ճանապարհորդութեան ժամանակ: Ամերիկայում 1846 թւին Գարիբալդի մասնակցեց փոքրիկ հանրապետութիւնների ազատութեան պատերազմներին: Այդպիսով Ամերիկան դարձաւ նրա համար զինուորական դպրոց:

Ամերիկա եղած ժամանակ 1847 թւին, երբ Գարիբալդին հասան Իտալիայից ուրախալի լուրեր իր հայրենիքի մէջ սկսվող ազգային շարժումների մասին, նա շտապեց վերադառնալ Եւրոպա: Նա հասաւ Նիցցա տասն և չորս տարվայ պանդխտութենից յետոյ: Մաձձինիի կուսակցութիւնը, որի իդէալն էր Իտալիայի հանրապետութիւնը, համարելով Գալիբալդիին իր գաղափարների կուսակից, հրաւիրեց նրան մասնակցել այն շարժման որ պատրաստվում էր Իտալիայից դուրս, Շվէյցարիայում, բայց Գարիբալդի հրաժարվեց ընդունել այդ հրաւէրը: Վառված հանրապետական, միապետութիւն և կղերականութիւն ատող, Գարիբալդիի մէջ հայրենասիրութեան զգացմունքը այն աստիճան զօրեղ էր, որ համոզված լինելով թէ հանրապետութիւնը Իտալիայում դեռ անկարող է իրագործվել, նա նախապատուեց զոհել իր անձնական համոզմունքներն ու համակրութիւնները յօգուտ հայրենիքի երջանկութեան: Համոզված լինելով որ Իտալիան անհնարին էր այն րօպէիս փրկել, ազատել և միացնել ուրիշ մի ոյժի ձեռքով, եթէ ոչ միապետութեան ձեռքով, Գարիբալդի որոշ կերպով յայտնեց Մաձձինեաններին, որ չը նայելով թէ ինքն հոգով, սրտով հանրապետական է և թշնամի միապետական սկզբունքի, բայց այնու ամենայնիւ նա հաստատապէս վճռել է իր ամբողջ ոյժերը, իր ամբողջ կեանքը նուիրել, զոհել Սարդինիայի թագաւոր Կարլ-Ալբէրտին, մինչև որ սա կը շարունակի պատերազմել Իտալիայի ազատութեան համար, չը նայելով որ նոյն իսկ նրա հրամանով էր մահվան դատապարտված:

Շուտով առիթ ներկայացաւ հերոսին իր ոյժը, իր քաջութիւնը ցոյց տալու: Սարդինիայի և Աւստրիայի մէջ եղած պատերազմի ժամանակ նա առաջին անգամ կազմելով 1500 հոգուց բաղկացած կամաւորների մի խումբ, առաջարկեց իր ծառայութիւնը Կարլ-Ալբէրտ թագաւորին: Այդ խմբով նա կռւեց Արօնա, Լուինօ և Մէզէնցանա ճակատամարտերում Ռադէցկու դէմ: Այդտեղ նա քաջութեան հրաշքներ էր գործում, այդտեղ սկսեցին պաշտել նրան իտալացիները, այդտեղից արդէն կազմակերպվեցաւ ժողովրդի և զինուորների մէջ այն համոզմունքը,—որ վերջը հասաւ մինչև ֆանատիկոսութիւն,—թէ Գարիբալդի այն մարդն է, որ նշանակված է նախախնամութիւնից Իտալիան ազատելու համար:

Այնուհետև սկսվում են Գարիբալդիի անթիւ արշաւանքները իր հայրենիքի ազատութեան համար: Նա պատերազմեց իր խմբերով ամեն տեղ, որտեղ հարկաւոր էր հարուած տալ բռնաւորութեանը և այդպիսով նպաստեց Սարդինիայի թագաւորական տան հեղինակութեանը:

Մենք չենք յիշի այստեղ Իտալիայի ազատութեան վերջին տարիների պատմութիւնը. դա բաւական յայտնի է ամենքին և լրագրական յօդուածի սահմանափակ տեղը մեզ միջոց չէ տալիս մի առ մի պատմելու անցքերը, միայն այսքան կասենք որ Իտալիան հեզհետէ օգուտ քաղելով դէպքերից, ազատվեցաւ և կազմակերպվեցաւ: Ֆրանսիայի պատերազմի ժամանակ Աւստրիայի դէմ, Իտալիան յետ դարձրեց իրան Լօմբարդիան, աւստրո-պրուսական պատերազմի ժամանակ 1866 թւին, նա յետ դարձրեց իրան Վէնէցիան և վերջապէս ֆրանս-գերմանական պատերազմի ժամանակ Իտալիան նուաճեց Հռոմը և դորանով վերջ դրեց Հռոմի պապի աշխարհական իշխանութեանը: Այդ բոլոր պատերազմներում մասնակցում էր Գարիբալդի իր կամաւորների խմբերով:

Ամեն մարդ լսել է իտալական ժողովրդական հերոսի մասին, բայց ով որ չէ եղել Իտալիայում, չէ կարող երևակայել իրան որքան մեծ է իր հայրենիքում Գարիբալդիի ժողովրդականութիւնը: Ամեն տան, ամեն պալատի, ամեն հիւրանոցի, պանդոկի, խրճիթի մէջ դուք կը գտնէք պատի վրա կախած Գարիբալդիի պատկերը, ինչպէս մի սուրբի պատկեր: Ոչ մի մարդ, ոչ մի կին, ոչ մի երեխայ չը կայ Իտալիայում որ անգիր չիմանար Գարիբալդիի կենսագրութիւնը: Հարկաւոր էր տեսնել Գարիբալդիին ամբոխի ժողովների մէջ, համոզվելու համար թէ ինչ ահագին ժողովրդականութիւն ունէր այդ մարդը, ինչ մագնիսական ներգործութիւն ունէր նրա ամեն մի խօսքը ամբոխի վրա: Եւ այդ ժողովրդականութիւնը իտալական հերոսը ունէր ոչ թէ միայն Իտալիայում, բայց և միւս ազգերի ռամկապետական տարրերի մէջ: Մենք ինքներս առիթ ունեցանք տեսնել Գարիբալդիին 1867 թւին Ժընէվի „խաղաղութեան կոնգրէսի“

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԽԱՄՍԱՅԻ ՄԵԼԻՔՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

XII

Մնում էին երեք մելիքութիւններ՝ Գիւլիստանը, Ջրաբերդը և Տիզակը:

Գիւլիստանում տիրում էր Մելիք-Բէգլարեան Մելիք-Յուսուբը, Ջրաբերդում տիրում էր Մելիք-Իսրայէլեան Ալլահ-Կուլի-սուլթանը, իսկ Տիզակում տիրում էր Մելիք-Աւանեան Մելիք-Եսային:

Տեսնելով, որ մի կողմից Մելիք-Շահնազարը իր բերդը, Շուշին, պարգևեց փանահ-խանին և նրա ամենահաւատարիմ դաշնակիցը դարձաւ, միւս կողմից, Խաչէնում մի նոր մելիքութիւն կազմվեցաւ, որը նոյնպէս մահմեդական խանի դաշնակից եղաւ,—վերոյիշեալ երեք մելիքները ոչ միայն չը վհատեցան, այլ իրանց միացած ուժերով սկսեցին սաստիկ պատերազմներ մղել փանահ-խանի և նրա հայ դաշնակիցների հետ: Այդ արիւնահեղ պատերազմները, որպէս կը տեսնենք, տևեցին ամբողջ քսան տարի, որոնք խիստ զգալի վնասներ պատճառեցին Ղարաբաղին:

Վերջը փանահ-խանը անճար մնալով, մտածեց հաշտութիւն խօսել Ալլահ-Կուլի-սուլթանի, Մելիք-Յուսուբի և Մելիք-Եսայու հետ: Խաղաղութեան պայմանների վրա բանակցելու համար որոշվեցաւ ոչ թէ Շուշի բերդը, այլ մի չէզոք տեղ՝ Ամարասայ վանքը: Ջրաբերդի Ալլահ-Կուլի սուլթանը ուղարկվեցաւ հայոց դաշնակից մելիքների կողմից իբրև հաւատարմատար Ամարասայ վանքը: Այնտեղ եկաւ և փանահ-խանը իր հաւատարիմ Մելիք-Շահնազարի հետ:

Այդ միջոցներում փանահ-խանի մօտ մի և նոյն վանքում տեսութեան է գալիս Նախիջևանի Հէյդար-Կուլի-խանը: Երբ նրան ներս են տանում, փանահ-խանի մօտ նստած է լինում հայոց մելիքների հաւատարմատարը՝ Ալլահ-Կուլի սուլթանը: Տեսնելով չքեղ կերպով հագնված, հսկայատիպ սուլթանին, Նախիջևանի խանը շփոթվում է, և կարծելով, թէ այդ գեղեցիկ տղամարդը լինելու է ինքը փանահ-խանը, ողջունում է նրան և ամենայն խոնարհութեամբ սկզբից նրան է գլուխ տալիս: Բայց յետոյ, երբ հասկացնում են նրան իր սխալը, նա յիշեցնում է փանահ-խանին պարսից երևելի բանաստեղծի, Սաադիի խօսքը. «Տասը դէրվիշներ կարող են մի փալասի կտորի վրա պառկել, բայց երկու թագաւորներ չեն կարող մի աշխարհի մէջ հաշտ ապրել»....

Այդ խօսքերով նենգաւոր Նախիջևանցին կամեցաւ հասկացնել փանահ-խանին, թէ նրա իշխանութիւնը չէ կարելի ապահովված համարել, մինչև որ Ղարաբաղում կը գտնվեն այս տեսակ նշանաւոր հայ պետեր: Փանահ-խանը, արդարև, դաւաճանեց իր պայմանին. Ալլահ-Կուլի սուլթանին կալանաւորեց, տարաւ Շուշի բերդում բանտարկեց և մի քանի օրից յետոյ գլխատել տուեց (1756): Այսպէս վարվեցաւ իր բարերարի հետ, որի մօտ առաջ ծառայում էր նա և որը ազատեց նրա կեանքը Նադիր-շահի դահիճների ձեռքից....

Այդ անցքը, որի իսկութիւնը չէ ուրանում և պարսից պատմութիւնը, Ղարաբաղի ժողովրդական աւանդութիւնների մէջ լեգենդական ձև է ստացել: Մինչև այսօր չեն մոռացվել ժողովրդի բերանում այն երգերը, որ հսկայ կալանաւորը երգում էր իր բանտի մէջ: Նա կոչում էր իր քաջ եղբօրը Մելիք-Աթամին, նա կոչում էր իր անպարտելի նիզակակցին՝ Դալի-Մահրասային, յորդորում էր Շուշին քարուքանդ անել, արիւնով շաղախել նրա մոխիրն ու հողը, և իրան ազատել բանտից: Դրանցից և ոչ մէկը չէ յայտնվում. հսկայի ձայնին օգնութեան է հասնում միայն կինը. Նա փանահ-խանի հարեմի ամենագեղեցիկն էր: Գիշերը, կալանաւորին ընթրիք տանելու ժամանակ, սիրահարված գեղեցկուհին թաքցնում է փլաւի մատուցարանի մէջ բանտի և նրա երկաթեայ ոտնակապերի բանալիները, որ նա բաց անէ և փախչէ: Բայց հսկան պատասխանում է, հայոց քաջերը փախչելու սովորած չեն. եթէ ինքը ցանկանայ, այդ բանալիներին կարօտութիւն չունի: Եւ նա զօրաւոր ձեռքով փշրում է իր շղթաները, և նրանց կտորտանքը լցնելով փլաւի մատուցարանի մէջ, յետ է ուղարկում, ասելով. «Դաւաճանութիւնը կը պատժվի... իր արիւնը առանց վրէժխնդրութեան չի մնայ»...

Ալլահ-Կուլի սուլթանի աղէտալի մահից յետոյ Ջրաբերդի մելիքութեան կառավարութիւնը անցաւ նրա կրտսեր եղբօր՝ Մելիք-Աթամի ձեռքը: Դա իր բոլոր յատկութիւններով շատ նման էր իր քաջ եղբօրը: Մանկութեան հասակից իբրև պատանդ պահված լինելով Դաղստանի Խօսրով սուլթանի մօտ, Մելիք-Աթամը վարժվեցաւ տեղային լեռնաբնակների հերոսական յատկութիւնների մէջ: Նրան ազատեց այնտեղից Նադիր-շահը իր Դաղստանի արշաւանքի ժամանակ:

Զրկելով Ջրաբերդը իր հզօր իշխանից, փանահ-խանը կարծեց դաշնակից մելիքների ուժերը բոլորովին թուլացած, և նա յանդգնաբար հրաման գրեց Գիւլիստանի Մելիք-Յուսուբին, բացարձակ կերպով պահանջելով նրանից, որ հպատակութիւն ընդունէ: Այդ ժամանակն էր, որ Մելիք-Յուսուբի որդի Մելիք-Բէգլար II-ը, որը սաստիկ գոռոզ և գլխաբարբառ երիտասարդ էր, թոյլ չը տուեց իր հօրը պատասխանելու, ասելով, թէ ինքը կը տայ փանահ-խանի պատասխանը: Նա իր սուրը բռնելով խանի պատգամաւորի գլխի վրա, ստիպեց նրան կուլ տալ բերած հրամանագիրը: Երբ խեղճ պատգամաւորը սարսափելով կուլ տուեց թղթի վերջին պատառը, երիտասարդը ասաց նրան. «Հիմա գնա, ինչ որ կերար այստեղ, նրա արտագրութիւնը... կը լինի փանահ-խանի պատասխանը» *)...

Այդ անցքերից յետոյ աւելի սաստիկ կերպով բորբոքվեցաւ պատերազմը փանահ-խանի և դաշնակից մելիքների մէջ: Վարանդայի Մելիք-Շահնազարը և Խաչէնի Մելիք-Միրզախանը, ինչպէս առաջ, նոյնպէս և այժմ հաւատարիմ մնացին հայոց ոխերիմ խանին: Ոչ թէ միայն իրանց խորհուրդներով, այլ շատ անգամ իրանց զօրքերով օգնում էին նրան: Բայց չը նայելով այդ բոլորին, դաշնակից մելիքները (Գիւլիստանի Մելիք-Յուսու-

*) Այդ պատմական փաստը չէ մոռացված և «Ղարաբաղի Աստղագէտը» կոչված վէպի երկրորդ հատորի IX գլխում:

ժամանակ: Խուրաքանչիւր շվէյցարացի քաղաքացի աշխատում էր մօտենալ նրան, ձեռք սեղմել հերոսին, կամ գոնէ շօշափել նրա զգեստը, նայել նրա վրա. շվէյցարացի մայրեր մօտեցնում էին հերոսին իրանց մանուկներին, խնդրելով որ Գարիբալդի գոնէ շօշափի իր ձեռքով մանուկին...

Գարիբալդիի անունը մի նշանաբան էր ոչ թէ միայն Իտալիայի, բայց և ամբողջ Եւրոպայի ռամկապետական և հանրապետական կուսակցութիւնների համար: Ժընեվում, նրա ընդունելութեան ժամանակ մենք տեսանք նրա չորս կողմը Եւրոպայի բոլոր ազգերի ազատութեան դրօշակներ, իսկ անմիջապէս հերոսի գլխի վրա ծածանում էր ազգերի „ազատութեան և եղբայրութեան" սեաւորված ահագին դրօշակը:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ

—

Մայիսի 20-ին

Մեր անցեալ յօդուածում «Մշակի» № 74 մէջ, խօսելով հայ մշակների անտանելի վիճակի վրա, մենք համառօտ կերպով ցոյց ենք տուած, թէ այդ երկրագործ դասակարգը ինչից ստիպված անդադար գաղթում է հայրենիքից: Այժմս էլ կամենում ենք մի երկու խօսք ասել մեր երկրի մէջ գտնված մշակների արդի դրութեան սւիթով:

Որքան սրտաշարժ տպաւորութիւն է գործում մարդու վրա պ. Սաղաթելեանի «Մի տխրալի անցքը» վերնագրով յօդուածը: Այդ նկարագրութիւնը կարդալիս մարդ ակամայից ինքն իրան հարց է առաջարկում, թէ Թիֆլիսի պէս մի հարուստ հայաբնակ քաղաքում, ինչպէս պատահում են այդպիսի սարսափելի անցքեր, մինչդեռ այդտեղ է կենտրոնացած հայերի թէ նիւթական և թէ բարոյական ուժը, մինչդեռ այդտեղ կայ մինչև անգամ «կենդանիների հովանաւորութեան ընկերութիւն,» բայց այդ երկրագործ պատանիների դրութիւնը ոչ ոքի հետաքրքիր չէր, կարծես նրանք մարդ չը լինէին.. կենդանիները մինչև անգամ իրանց վրա հոգացողներ ունէին, բայց այդ թշուառները —ոչ.... Նրանց վրա ուշադրութիւն դարձրին այն ժամանակ, երբ նրանք իրանց բնակարանի մէջ վերջացրին իրանց ցաւալի կեանքը, երբ ամբողջ եօթը գերդաստանի միակ յոյսերը խաւարվեցան, երբ վերջապէս տեսաւ հայ-հասարակութիւնը անմեղ զոհերի դիակները, այն ժամանակ յիշեց որ դրանք իր համարիչներն են, դրանց էլ պէտք էր օգնել.....

«Մշակը» իր էջերը նուիրեց այդ թշուառներին, կարեկցութիւն և գութ խնդրեց հայ-հասարակութիւնից, «Մշակի» խօսքը արձագանք գտաւ և ահա «Մշակի» № 80-ի մէջ կարդում ենք որ «Բարեգործական ընկերութիւնը» յանձն է առել հայ մշակներին օգնել, ապաստարան բանալ, ճաշարան և կիրակնոյ դպրոց հիմնել և այլն: Ցաւալի է, ի հարկէ, որ հայերը ուշ մտածեցին այդ ձեռնարկութեան վրա. բայց լաւ է ուշ քան երբէք....

Միզանումմն էլ, այդ թշուառները չատ ողորմելի վիճակի մէջ են, նրանք մեզանում կատաբեալ անասնական կեանք են անցնում. նրանց վիճակի վրա երբէք մտածող չը կայ: Ամեն օր տեսնում ենք այդ թշուառներին անգործ մանգալիս, և եթէ գործ էլ լինէր, մշակը օրական վարձը պէտք է ստանայ 20—30 կոպէկ և այդ փողով նա բնակութեան վարձ պէտք է տայ, հագուստի վրա ծախսէ և կերակրվի... Հասկանալի է որ այդ չնչին գումարով չէ կարելի ապրել այնպէս, ինչպէս կեանքը պահանջում է: Այդպիսի դէպքերում, մշակը ստիպված է լինում պատառոտած հագուստով, հին մաշված կոշիկներով և չատ անգամ բոբիկ մանգալ քարերի և ցեխերի մէջ, որ կարելի լինի սև օրվայ համար մի քանի կոպէկ թողնել:... Այդ տեղից առաջ են գալիս զանազան տեսակ հիւանդութիւններ, որոնց անուչադիր թողնում է մշակը իր ճակատագրի կամքին, և որոնց մեծ մասով զոհ են գնում տարաբաղդ հայ մշակները:....

Մեր նպատակը չէ այստեղ յիշել թէ մէկ տարվայ ընթացքում որքան մարդ կը մեռնի Կովկասում հայ մշակների ընդհանուր թւից, որովհետև մեզ խիստպէս յայտնի չէ նրանց ճիշտ թիւը, միայն հաստատ տեղեկութեանց համեմատ ստացեցինք, որ անցեալ 81 թւին մեր քաղաքը եկել են 37 հայ-մշակներ Բուլանըխի գաւառի Ղօնչալի գիւղից (Մշոյ նահանգ): Այդ մշակները աշխատել են մեզանում 9 ամիս, այդ ինը ամսվայ ընթացքում հիւանդացել են 15 հոգի, որոնցից 8 անխնամ մեռել են մեր գաւառի գիւղերում, իսկ մնացեալ 7 հոգուց երեքը ոտքի ոսկրային ցաւ են ստացել, չորսը բոլորովին առողջացել են: Ուրեմն կարճ ժամանակամիջոցում 37 առոյգ երիտասարդներից միայն 29 վերադարձել են տուն, այն էլ երեքը ոտքի ուժը կորցնելով.... Այդ տեղից կարելի է եզրակացնել թէ քանի հազարաւոր մշակներ պանդխտութեան մէջ են մեռնում:

Մեզանում մշակները գալիս են գարնան բոլորքներում, այն ժամանակ, երբ ձիւնը հալչում է, երբ ամեն երկրագործ պատրաստվում է վարել և ցանել: Մշակը թողած իր հայրենի հողը—սիրտը լի յոյսով, վառ երևակայութիւնով, վստահացած իր ջլոտ ձեռներին, մտնում է ինքն իրան պանդխտութեան...

Նրանց պարապմունքը մեզանում գլխաւորապէս որմնադիրներին ծառայելն է, քար և ցեխ վեր տանելն է: Մենք ականատես ենք եղել մի թշուառ մշակի, որ ծանր քարը չալակած երբ վերցրել էր բարձր շինութեան վրա, յանկարծ ոտը սլկվեց և ինքը քարի հետ միասին գլորվեցաւ գետին... բարեբաղդաբար քարը չընկաւ մշակի վրա, բայց խեղճին բոլորովին ուշաթափ տարան իր բնակարանը: Ո՞վ է թշուառի տէրը, ո՞վ պէտք է վազէ բժշկին, ո՞վ պէտք է ցաւի վրան:

Վերջին օրերում պատահեց մի սոսկալի տեսարան. մշակներ վարձվում են, որ մաքրեն մի քաղաքացու ջրհորը: Երբ ցամաքեցնում են ջուրը, տեսնում են որ մի մեծ քար կայ ջրհորում. տանտէրը հրամայում է որ քարն էլ հանեն, եթէ ոչ վարձ չի տայ: Մշակները սկսում են ջարդել հորի մէջ քարը և վեր քաշել կտորները: Երբ բաւականին բարձրացրին ամանը, յանկարծ կտրվում է չուանը և քարերը թափվում են հորի մէջ եղած մշակի գլխին: Վերի եղողներից մէկը արագութիւնով մտնում է հորը, որպէս զի խեղճի կեանքը ազատէ: Բայց ուշ էր արդէն. մշակին մեռած դրութեան մէջ հանեցին հորից:

Կան և այնպիսի որմնադիրներ, որոնք օգտում են քաղում մշակների միամտութիւնից և խոստացած վարձը չատ անգամ ուրանում են: Երէկ տեսայ մի աղքատ մշակ, որ ինքն իրան լաց էր լինում. մօտեցայ հարցրեցի պատճառը: Նա պատմեց, որ ինքը աշխատելով մի որմնադրի մօտ, երբ պահանջում էր ամբողջ չաբաթվայ վարձը, 3 ր., անխիղճ որմնադիրը տալիս է միայն կէսը, պատճառ բերելով թէ լաւ չէ աշխատել: Երբ մշակը բողոքել է այդ անխղճութեան դէմ, անիրաւ որմնադիրը սաստիկ խփել է նրա երեսին:

Այսպիսի զրկողութիւններ չատ յաճախ են պատահում մեր մշակների հետ, բայց նրանց ձայնը ոչ ոք չէ լսում, ոչ ոք մեր հասարակութիւնից չէ մտածում նրանց վիճակը բարուոքելու:

Դեռ մի քանի օր է որ անակնկալ մահը Թիֆլիսում խլեց եօթը առոյգ բանուոր երիտասարդներին, միթէ չէ կարող պատահել այդ անցքը և մեր քաղաքում: Միթէ կարելի է գուշակել թէ երբ փուլ կը գայ խարխուլ շինութիւնը....

Վերջացնելով մեր այս երկարող նամակը, հրաւիրում եմ մեր քաղաքի հայ հասարակութեան ուշադրութիւնը տեղոյս հայ մշակների ողորմելի դրութեան վրա, նրանց մերկ և բոբիկ վիճակի վրա, նրանց խարխուլ բնակարանների վրա:... Յոյս ունենք որ հասարակութիւնը չի զլանայ հոգալ գոնեա նոր բնակարանի մասին նրանց պանդխտութեան դառն օրերում:

Գ. Բ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մայիսի 23-ին, կիրակի օր, ԿՈՋՕՐՈՒՄ երկու վերջօկի բարձրութեամբ ձիւն է եկել:

—

Մեզ հաղորդում են որ ԲՕՐԺՕՄՈՒՄ այս օրերս ձիւն է եկել:

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ մեզ գրում են: «Չէ կարելի շնորհակալութիւն չը յայտնել տեղիս գաւառապետին, որի ջանքերով շինվեցաւ այստեղ հասարակաց այգին: Այգին գտնվում է քաղաքի մէջ տեղում և չատ յարմարաւոր է զբօսնելու համար: Ալէքսանդրապօլցիք մինչև այժմ զուրկ էին զբօսնելու տեղից:»

—

Մեզ գրում են Ալէքսանդրապօլից հետևեալը: «Եղանակը մեզանում չատ լաւ է, անձրևները չարունակ գալիս են և ցանքերը խոստանում են աջող հունձ: Բոլոր արտերը ցանված են: Մթերքների գինը օրից օր էժանանում է. ալիւրը այժմ ծախվում է 80 կոպ. պուդը, խիղը 30 կոպ., տաւարի ձուն 5 կ., մսի ֆունտը 9 կոպէկ:»

—

Երզրումից ստացած նամակներից տեղեկանում ենք, որ այս տարի եղանակը այդ կողմերում չատ անձրևային և նպաստող է ցանքերի աջողվելուն: Ցանքերը ամեն տեղ վերջացած են, միայն դժբաղդաբար հայ գիւղացիները չատ աղքատ լինելով, մանաւանդ թիւրք բանակատեղերում, չը կարողացան այս տարի բաւականաչափ ցանել: Նրանց սպասեց սերմը և ի հարկէ ոչ թիւրք կառավարութիւնը, ոչ էլ Կ. Պօլսի ազգասէրները, որոնք հիմնում են (թղթի վրա) այլ և այլ ընտեսական ընկերութիւններ, չեն մտածում տեղեկանալու թէ Հայաստանի այս ու այն կողմերում աղքատութիւն է տիրում, որպէս զի սերմացու մատակարարեն աղքատ գիւղացուն:

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են մայիսի 20-ից: «Անցեալ օր, երեկոյեան 9 ժամին, մի տան մէջ այր ու կնոջ խօսած միջոցին, յանկարծակի ներս են մտնում երկու մարդիկ, որոնցից մինը բռնում է վզից տղամարդուն, իսկ միւսը կնոջ ճակատի զարդերից մի քանի ոսկեղէնները պոկում ու փախչում են: Յարձակումը այն աստիճան անսպասելի և չուտ է կատարվել, որ կողոպտվածները ժամանակ չեն ունեցել ճանաչելու աւազակներին: Մի և նոյն գիշերը, գողերը մի այլ տուն մտնելով, տարել են իրեղէններով լի մի սնդուկ և քնածներից մինի գլխարկից հանել են քսակով մի քանի բուբլ փող: Մօտ միջոցներումս գողերը մի քանի կրպակներ էլ ծակեցին, բայց բարեբաղդաբար չը յաջողեցան բան տանել:»

—

Լսում ենք որ ԹԻՖԼԻՍԻ կուկիայի կաթոլիկ

քը, Ջրաբերդի Մէլիք-Աթամը և Տիգակի Մէլիք-Եսային) այն աստիճան նեղութեան մէջ էին դրել փանահ-խանին, որ նրա Շուշի բերդը մշտական պաշարման դրութեան մէջ էին պահում:

Մինչև այսօր առակ է դարձել Ղարաբաղի ժողովրդի մէջ, թէ Թիւլի-Արղումանը, Դալի-Մահրասան և Ջալաղան-ճւղբաշին ամբողջ եօթն տարի թոյլ չը տուեցին, որ մի թուրք անցկենար Մաղէ-կամուրջից *) դէպի Ջրաբերդի և Գիւլիստանի կողմերը:

Յիշեալ երեք անձնաւորութիւնները, երեք հերոսներ են, որոնց դեռ ժողովուրդը չէ մոռացել: Ես աւելորդ չեմ համարում ծանօթացնել նրանց մեր ընթերցողներին:

Դալի-Մահրասայ թուրքաց լեզուով նշանակում է գիժ արեղայ: Եւ իրաւ, այդ մարդը արեղայ էր, Ջրաբերդի Եղիշէ առաքելոյ վանքի միաբան: Ամեն ուխտաւոր և այսօր կարող է տեսնել յիշեալ վանքում այն բարձր աշտարակը, որի մէջ, առանձնացած վանականների աղօթող միաբանութիւնից, բնակվում էր «գիժը»: Նրա իսկական անունը Աւագ վարդապետ էր, բայց ժողովուրդը նրան դալի (գիժ) տիտղոսը տուեց: Մի այսպիսի տիտղոս կրում էին արևելքի տաճն և վեցերորդ դարու հերոսը՝ Քօրօղլին և նրա խմբի մէջ գտնված քաջերը. դրանք կոչվում էին Քօր-օղլու դալիներ (գժեր):

Դալի-Մահրասան Ղարաբաղի հայոց Քօր-օղլին էր. ժողովուրդը գուցէ մինչև յաւիտեան կը յիշէ այն բոլոր հրաշքները, որ կատարել է նա իր կռիւների մէջ: Երբ նստում էր իր նշանաւոր մախբաղոյն (բօզ) նժոյգի վրա, և կայծակի նման նետվում էր դէպի պատերազմի դաշտը, նրա ահարկու, որոտալից ձայնը բաւական էր թշնամուն սարսափեցնելու համար: Եկեղեցու մոլեռանդութիւնը պատժեց գիժ արեղային իր կատարած արիւնհեղութիւնների համար: Սիմօն կաթողիկոսի ժամանակ նրան տարան Էջմիածին և բանտարկեցին սաւցատան մէջ, որ ապաշխարէ: Մի օր իր բանտի մէջ լսեց նա, որ վանքում ինչ որ աղմուկ և խռովութիւն է տիրում: Նրա հարցին պատասխանեցին, թէ ջալալի քրդերը եկել վանքի անասունները թալանեցին, հիմա վտանգ կայ, որ վանքն էլ կողոպտեն:—Կարո՞ղ էք տալ ինձ մի ձի և մի քանի զէնքեր, ասաց ապաշխարողը: Երբ նրա խնդիրքը կատարվեցաւ, նա նստեց ձին և նետվեցաւ ջալալիների ետևից: Մի քանի ժամից յետոյ վերադարձաւ նա, յետ բերելով քրդերի տարած աւարը: Այդ օգուտը վանքին տալուց յետոյ, նրան արձակեցին, խոստմունք առնելով, որ այլ ևս մարդասպանութիւն չանէ: Բայց նա չը կատարեց իր խոստմունքը: Հայրենիքի թշնամիներին սպանելը նա մեղք չէր համարում, և չարունակում էր մասնակցել մէլիքների բոլոր պատերազմների մէջ: Միանգամ Գանձակ քաղաքի մօտ, լեզգիների հետ պատերազմելու ժամանակ, գիշերը վրա հասաւ: Նա կռւից յոգնած, նստել էր մի գերեզմանաքարի վրա, որ փոքր ինչ հանգստանայ: Նրա չուրջը ծածկված էր դիակներով, որ ընկել էին իր ձեռքով: Այդ միջոցին վիրաւոր լեզգիներից մէկը, որի չունչը դեռ չէր կտրված, ատրճանակը բարձրացրեց և գնտակով զարկեց նրան: Քաջի մարմինը թաղվեցաւ Գանձակի մայր եկեղեցու գաւթում:

Գըժի հետ ծանօթացանք, հիմա անցնենք Թիւլի-Արղումանին:

Թիւլի թիւրքաց լեզուով նշանակում է աւազակ, բայց ոչ այն տեսակ մանր աւազակներից, որոնք գիշերը ծածուկ կերպով մտնում են քնած քաղաքացու տունը և կողոպտում են նրան: Թիւլին բացարձակ կերպով է գործում. օր-ցերեկով քարաւաններ, գիւղեր և քաղաքներ է կողոպտում: Այդպէս էր և Արղումանը: Նա Մէլիք-Աթամի հօր (Մէլիք-Խաւայէլի) հովուի որդին էր, մանկութեան օրերում ոչխարներ էր արածացնում, իսկ յետոյ Մէլիք-Աթամի ընտիր զօրապետներից մէկը դարձաւ:

Փանահ-խանը այն աստիճան նեղված էր Թիւլի-Արղումանից, որ մի հնարքով նրա հօրը, Սարգսին, բռնել տուեց, տարաւ Շուշի բերդում իւր պատանդ պահեց, գուցէ դրանով ազատվէր որդու հասցրած վնասներից: Մի օր խանը ասաց Սարգսին.—Խրատիր քո որդուն, որ դադարէ չարագործութիւնից. նա Ղարաբաղի երկիրը աւերակ դարձրեց. Մաղէ-կամուրջը թողեց կարօտ մարդիկների անցուդարձից:—Ես Արղուման անունով որդի չունեմ, պատասխանեց ծերունի հայրը սառնասրտութեամբ:—Ինչպէս չունես, հարցրեց խանը բարկանալով.—միթէ այն արիւնարբու Արղումանը, որ իմ երկիրները կողոպտում է, որ իմ շինականների տները հրդեհում է, որը ինձ ամեն օր հանգստութիւն չէ տալիս, միթէ այդ աւազակը քո որդին չէ:—Այո՛, իմ որդին չէ, պատասխանում է դառնացած ծերունին,—եթէ նա իմ որդին լինէր, քեզ մինչև այսօր կենդանի չի պիտի թողնէր և քո բերդի աւերակները քո գերեզմանը պիտի դարձնէր...

Խանը հրամայեց իսկոյն գլխատեցին յանդուգն ծերունուն: Իսկ Արղումանը սպանվեցաւ Գանձակի պաշարման ժամանակ, որի մանրամասնութիւնները կը տեսնենք յետոյ:

Ջալաղան-ճւղբաշու պատմութիւնը կարճ է. նա բովանդակվում է հէնց իր մականունի մէջ, որ ժողովուրդը տուել էր նրան: Դա բառացի թարգմանութեամբ նշանակում է յափշտակող կամ ասպատակող հարիւրապետ: Եւ իրաւ, նա աւելի մի աւազակապետ էր քան թէ զօրապետ: Մինչև այսօր Ջրաբերդի գաւառում, Երիցմանկանց վանքի հանդէպ, մի նեղ ձորի մէջ, որի երկու կողմից բարձրանում էին ահագին անտառապատ լեռներ, Թըրղի գետի ափի մօտ ցոյց են տալիս մի հին ամրոցի աւերակներ: Այստեղ էր բնակվում «յափշտակող և ասպատակող հարիւրապետը:» Նրա իսկական անունը յայտնի չէ. ժողովուրդը իր սիրելի հերոսին կոչում էր իր արհեստի անունով: Այն ևս յայտնի չէ, թէ որպիսի վախճան ունեցաւ այդ քաջը: Միայն պատմում են, թէ դա էր այն պատգամաւորներից մէկը, որոնք անդադար դիմում էին դէպի ռուսաց արքունիքը և իրանց հայրենիքի փրկութեան համար օգնութիւն էին խնդրում: Երբ տեսաւ դիպլօմատիան չօգնեց, բռնեց կլրսեց գործել սրով:

(Կը շարունակվի)

---

*) Մաղէ-կամուրջ կոչվում է Գարգար գետի վրա գտնված կամուրջը Շուշի բերդի մօտ:

եկեղեցում կատարվելու է այս օրերս Գարիբալդիի յիշատակին հոգեհանգիստ։ Այդ կողմից կաթօլիկ կղերը ուզում է ցոյց տալ իր բուն քրիստոնէական ներող զգացմունքը, կատարելով հոգեհանգիստ այն մարդու համար որ, չը նայելով թէ աստուածապաշտ և կրօնասէր մարդ էր, բայց կ ր օ ն ի գաղափարը վերացական կերպով էր ըմբռնում, ջոկելով նրան պաշտօնական հիմնարկութենից, որ եկեղեցի է անուանվում և ատելով ատում էր ամեն ազգի ու դաւանութեան հոգեւորականներին, իր ամբողջ կեանքը նրանց դէմ մաքառելով։

—

ԲԷԼԻ-ԿԼԻՋԻՑ, մայիսի 23-ից մեզ գրում են։ «Այստեղ սարսափելի անձրևներ են գալիս, այնպէս որ մի քանի մարդիկ խեղդվեցան հեղեղների մէջ։ Ամսիս 21-ին, կէս օրից յետոյ, ժամը 3-ին, սաստիկ կարկուտ եկաւ։ Նշմարելի մեծութեամբ խաչոր հատիկները հարուածում էին մի ամբողջ ժամ։ Բոլոր ցորենները ճխլվեցան, պարտէզների և բանջարանոցների ցանած տեղերն անգամ չեն նշմարվում, ծառերը մեծ մասամբ զրկվել են իրանց տերևներից։»

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են։ «Անցեալ օր ձեզ հաղորդած երկու կանանց սպանութեան մասին մանրամասները այս են։ Սպանվածները մայր և դուստր էին. պառաւը 60 տարեկան էր, իսկ դուստրը 35 տարեկան։ Այդ անցքից մի քանի օր առաջ մի երիտասարդ 16 կամ 18 տարեկան, պահանջում է իր ծնողներից իրան նշանադրելու մի աղջկայ հետ, բայց ծնողները չեն համաձայնվում։ Այն ժամանակ երիտասարդը բարկացած, վերցնում է իր անկողինը և բոլորովին տեղափոխվում է յիշեալ երկու կանանց տունը։ Միւս գիշերը կանայք սպանվում են։ Աղջկայ գլխի վրա նկատել են խանչալի 18 հարուածներ, իսկ մօր վրա 8 հարուածներ։ Մարդասպանները տարել են սպանվածների ոսկեղէն զարդերը։ Մինչև այժմ պօլիցիան չէ գտել իրեղէնների հետքը, բայց չարագործները կալանաւորված են արդէն։»

—

Թիֆլիսում ստացվեցաւ հեռագիր ԲԱԳՈՒԻՑ որ մայիսի 25-ին այրվեցաւ այդտեղի Սև քաղաք ասված պահեստների և գործարանների մասը։ Վնասը հասնում է 500,000 րուբլ գումարի։

—

Երէկ հեռագրեցին ՓՕԹԻԻՑ որ «Կօպչիկ» շոգենաւը, 60 հազար պուդ բեռնով, Սև ծովի վրա եղած սարսափելի փոթորիկի ժամանակ, դուրս գցվեցաւ ափի վրա Փօթիից ոչ հեռու։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՆ-ԳՕՏԱՐԴԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Մեր ժամանակի ամենաօխերիմ թշնամին անգամ, գրում է „Голосъ", չէ կարող մերժել մի նշանաւոր և մի և նոյն ժամանակ մի մխիթարական փաստ. որ ժողովուրդները ձգտում են միմեանց մօտենալ։ Թէպէտ ներկայ դարի ընթացքում շատ բան է արված մի տեղից միւս տեղ տեղափոխութիւնը արագացնելու համար, թէպէտ միջազգային յարաբերութիւնների միջոցները չափազանց հեշտացրած են շոգենաւերի, երկաթուղիների և հեռագիրների օգնութեամբ, եւրօպական ժողովուրդները դրանով չեն բաւականանում և սկսում են պատերազմել մինչև անգամ բնութեան հետ, եթէ նա արգելում է այդ ժողովուրդների փոխադարձ հաղորդակցութիւնների արագութեանը։ Մեր ժամանակներում իրագործվեցան, իրագործվում են և մտածվում են ամենամեծ ձեռնարկութիւնները։ Սուէզի պարանոցը քանդելուց յետոյ սկսվեցաւ Ամերիկայում Պանամայի և Եւրօպայում Կօրինթեան պարանոցների քանդելը։ Արդէն աշխատանքներ են սկսված Ֆրանսիան Անգլիայի հետ միացնելու համար ծովի տակ կառուցված երկաթուղով։ Նախագիծներ են կազմվում Աֆրիկայում ներքին ծով կազմելու և Միջերկրական ծովը Ատլանտեան ովկիանոսի հետ նոր ճանապարհներով միացնելու համար։ Արդէն վերջացրած է Սեն-Գօտարդ լեռան դուրս փորելը և բացված է մի նոր երկաթուղի, որ ստորերկրեայ տանելով միացնում է Հիւսիսային և Միջին—Եւրօպան Հարաւային Եւրօպայի հետ, կամ աւելի լաւ է ասել Գերմանիան Իտալիայի հետ։

Գերմանական և իտալական լրագիրները բազմաթիւ նկարագրութիւններ են տալիս այն միջազգային տօների մասին, որ նորերումս կատարվեցան Լիւցերնի և Միլանի մէջ Սեն-Գօտարդի երկաթուղու բացման առիթով։ Եւ ճշմարիտ, տօնվում էր մի երևելի անցք, որի հետևանքները այժմ մինչև անգամ անկարելի է նախատեսել։ Առևտրական կողմից ուղղակի և ամենամօտ ճանապարհ է բացված Գերմանիայից մինչև Միջերկրական ծովը, իսկ Միջերկրական ծովը Սուէզի ջրանցքի բացվելուց յետոյ ամենայարմար և մօտ ճանապարհ է դէպի Հնդկաստան և հեռաւոր Արևելքը։ Գերմանական արդիւնաբերութեան վաճառման համար բացված է մի նոր ճանապարհ, որ անկասկած պէտք է զարգացնէ այդ արդիւնաբերութիւնը և թեթևացնէ նրա մրցումն ուրիշ երկիրների հետ և ամենից առաջ Ֆրանսիայի հետ։ Սեն-Գօտարդի միջով անցկացրած երկաթուղին մօտեցնում է Արևմտեան Գերմանիան Միջերկրական ծովի ամենամօտ նաւահանգստին, Գէնուային, սրան Գերմանիայի առևտրի համար առաջնակարգ նշանակութիւն տալով։ Մի և նոյն ճանապարհը մէջ տեղից կտրում է այն պատը, որ բաժանում է Իտալիային միացած Եւրօպայից և որ, Իտալիայի համար պատերազմական տեսակէտից պատնէշ լինելով, մի և նոյն ժամանակ վնասում էր նրա առևտրին և արդիւնաբերութեանը։ Սեն-Գօտարդի երկաթուղու նշանակութիւնը Հիւսիսային Իտալիայի, մանաւանդ Միլանի համար այնքան մեծ է, որ կարօտ չէ մեկնութիւնների։ Միլանը Միջին Եւրօպայի Իտալիայի և Արևելքի միջազգային հաղորդակցութիւնների կենտրոն է դառնում։

Ալպեան լեռների սրտի մէջ անցկացրած ճանապարհը բացի առևտրականից ունի նա և քաղաքական նշանակութիւն։ Դա մի նոր օղակ է Իտալիայի և Գերմանիայի բարեկամական յարաբերութիւնները ամրացնելու համար։ Իսկ այդ բանի վրա մանաւանդ Իտալիայի մէջ մեծ ուշադրութիւն են դարձնում։ Միլանի և Լիւցերնի մէջ նորերումս կատարված տօները նոր ճանապարհի բացման առիթով ցոյց տուին, թէ ինչպիսի զգացմունքներ արտայայտվելու համար հանդիսաւոր դէպքեր էին սպասում։ Այդ տօներին մասնակցում էին երեք ազգութիւնների ներկայացուցիչներ՝ իտալական, շվեյցարական և գերմանական, բայց այդ տօների ժամանակ տիրապետում էր այն միտքը, որ ազգային և քաղաքական բարեկամութիւն է հաստատվում Գերմանիայի և Իտալիայի մէջ։ Եթէ այդ միտքը Լիւցերնի մէջ, շվէյցարական ազատ հողի վրա այնքան պարզ չարտայայտվեցաւ, դրա փոխարէն նա չափազանց շօշափելի էր Միլանի մէջ տուած բանկետի ժամանակ։ Իտալական և գերմանական ներկայացուցիչները իրանց արտասանած ջերմ ճառերով այնքան փոխադարձ համակրութիւն յայտնեցին միմեանց, որ այդ բանը մինչև անգամ կարելի էր թշնամական ցոյց համարել Ֆրանսիայի վերաբերութեամբ, թէպէտ Ֆրանսիայի անունն անգամ չը յիշվեցաւ։

Պէտք է նկատել, որ փոխադարձ զգացմունքների և բարեկամական համակրութեան արտայայտողները Միլանի մէջ գիտնականներ և գրողներ չէին, որոնք այդպիսի դէպքերում բարեկամական ցոյցերը առատութեամբ են անում, մասնաւոր անձինք չէին, որոնք պատասխանատու չեն միջազգային տօների ժամանակ արած յայտնութիւնների համար, այլ՝ մինիստրներ, դեսպաններ, օրէնսդրական ժողովների նախագահներ, որոնց ժողովին նախագահում էր իտալական թագաւորի եղբայր իշխան Ամեդէյ, Սպանիայի վաղեմի թագաւորը։ Մի քանի կենացներից և ճառերից յետոյ գերմանական կայսրութեան պետական մինիստր Բէօտիխեր ուղղակի խօսեց քաղաքական յարաբերութիւնների մասին, որոնք միացնում են Գերմանիան Իտալիայի հետ։ Ահա թէ ի միջի այլոց նա ինչ ասեց։

„Մենք ամենքս ուրախութեամբ իմացանք, որ Սեն-Գօտարդի գնացքը մեզ Իտալիա կը բերի, որովհետև Իտալիայի գեղեցկութիւնները չափազանց գրաւում են իւրաքանչիւր գերմանացուն։ Բայց բացի բնութենից քաղաքական յարաբերութիւններն էլ միացնում են երկու ազգութիւնների, որոնք քաջութեամբ կռուել են հայրենիքի բարօրութեան և փառքի համար։ Այդ երկու ժողովուրդներն էլ երկու մինիստրներ են ունեցել, որոնք թէ Եւրօպայում և թէ ամբողջ աշխարհում միատեսակ բարձր են եղել։ Երկու ժողովուրդներն էլ մի և նոյն ձգտումը, մի և նոյն նպատակը և մի և նոյն շահերն ունեն"։

Այդպիսի յայտնութիւնները առանց մտածելու չեն անցնում։ Դրանք ցոյց են տալիս, որ Իտալիայի և Գերմանիայի քաղաքական բարեկամական յարաբերութիւնները մի քայլ առաջ են գնացել, որ Գերմանիայի բաղդի ղեկավարները այլ ևս հարկաւոր չեն համարում զգուշ լինել Իտալիայի հետ, ինչպէս նրանք առաջ անում էին այդ Ֆրանսիայի հետ բարեկամական յարաբերութիւններ պահպանելու համար։ Երևում է, որ այժմ գերմանական կանցլերի կշռի վրա Իտալիայի հետ դաշնակցութիւնը բաւական ծանր է։ Սեն-Գօտարդի երկաթուղու օգնութեամբ Գերմանիայի և Իտալիայի առևտրական յարաբերութիւնների զարգանալը անկասկած կազդէ այդ երկու երկիրների քաղաքականութեան վրա։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Վիեննայի «Wiener Zeitung» պաշտօնական լրագրում հրատարակված է մէկ հրովարտակ կոմս Բէյստի անունով, որի մէջ աւստրիական կայսրը ընդունում է նրա հրաժարականի խնդիրքը։ Կայսրը շնորհակալութիւն է յայտնում կոմսին այն նշանաւոր ծառայութիւնների համար, որ նա արել է կայսրին, կայսերական գերդաստանին և պետութեանը։

—Ֆիլիպպօպօլից անգլիական լրագիրներին հաղորդում են, որ Վրայում, ինչպէս և բուլղարական այլ քաղաքներում, մեծ միտինգներ կազմվեցան ուր վճիռներ կայացրին, պահանջելով, որ անյապաղ գումարվի ազգային ժողովը։

—Կ. Պօլսից լրագիրներին հաղորդում են, մայիսի 14-ից, որ այնտեղ հասան եգիպտական կառավարութեան ձեռքով աքսորված 42 չէրքեզ օֆիցէրները. նրանց տեղ տուին զանազան զօրանոցներում։

—«Բէյտերի ընկերութեանը Կայիրէից հաղորդում են, մայիսի 27-ից։ «Երեկոյեան բարձր աստիճանաւորների, ուլէմների և օֆիցէրների ժողովում առաջարկվեցաւ խէդիվին գահընկէց անել, բայց ուլէմները և բարձր աստիճանաւորները մերժեցին այդ առաջարկութիւնը։ Վերջապէս վճռվեցաւ առաջարկել խէդիվին, որ նա թողնի Արաբի-փաշային զինուորական մինիստրի պաշտօնի մէջ, և այդ նպատակով Սուլթան-փաշան պալատը գնաց։ Խէդիվը վճռողականապէս մերժեց աւելացնելով, որ հեռագիր ստացաւ, որի մէջ Բ. Դուռը կատարելապէս քաջալերում է նրան այն բանի համար, որ ինքն ընդունեց մինիստրութեան հրաժարականը։

—«Standard» լրագրին Բերլինից հեռագրում են, որ եգիպտական գործերի քննութեան համար կօնֆէրենցիա հրաւիրելը, որ պէտք է Կ. Պօլսում լինի, դեռ ևս պետութիւնները չեն վճռել։

—«Berliner Pol. Nachr.» լրագիրը հաղորդում է։ Իշխան Բիսմարկ մտածում է յունիսի սկզբին Կիսինգէն գնալ բժշկվելու համար, եթէ հիւանդութիւնը կը սաստկանայ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ա ռ ա ջ ի ն ա ն ձ ր և ո ց ը Լ օ ն դ օ ն ո ւ մ։ Առաջին անձը, որ վճռեց անձրևոց գործածել Լօնդօնում, տասնութերորդ դարի կիսում, հռչակաւոր անգլիացի մարդասէր Ջօն Գանվէյ է։ Երկրագնդի շուրջը ճանապարհորդելուց և Լօնդօն վերադառնալուց յետոյ, նա նուիրեց իր գործունէութիւնը բացառապէս բարեգործութեանը. ի միջի այլոց նա նպաստեց Լօնդօնում կիրակնօրեայ դպրոցներ հիմնելուն. ուշադրութեան առնելով նրա ծառայութիւնները Վէստմինստէրում նրան արձան կանգնեցրին։ Չինաստան եղած ժամանակ, նա առանձին ուշադրութիւն դարձրեց անձրևոցի վրա, որը շատ է գործածվում այդ երկրում, և մտածեց մտցնել անձրևոցի գործածութիւնը իր հայրենիքում։ Մի գեղեցիկ օր, կամ աւելի լաւ է ասել մէկ անպիտան եղանակին Լօնդօնում, Գանվէյ կամեցաւ օգուտ քաղել չինական այդ գործիքից և անձրևոցը ձեռքը բռնած դուրս եկաւ փողոցը։ Եթէ նա գիտենար, թէ ինչպէս կընդունի այդ փորձը Լօնդօնի հասարակութիւնը, նա շատ կարելի է կը զգուշանար այդ փորձից։ Ծիծաղ և շվոցներ լսվում էին ամեն կողմից։ Ամբոխը ճանապարհ չէր տալիս նրան և երեսին խեղկատակ էր անուանում. կանայք պատուհաններից ծափահարում և ծիծաղում էին, փոքրիկ տղաներ վազում էին նրա ետևից և փէշերից քաշում էին։ Այնու ամենայնիւ Ջօն Գանվէյ տուն չը վերադարձաւ, չը գցեց իր անձրևոցը։ Նա արիութեամբ շարունակում էր իր ճանապարհը, և որովհետև բաւական է միայն առաջին քայլն անել, նա շուտով կրկնեց իր փորձը. փոքր առ փոքր հասարակութիւնը ընտելացաւ անձրևոցով տեսնել նրան և դադարեց հալածել նրան ծաղրելով։ Վերջապէս նրա բարեկամները պատահելով նրան, սկսեցին համոզվել, որ անձրևոցը շատ գործնական բան է. բայց Գանվէյին կրկին երեք տարի հարկաւորվեցաւ, մինչև որ կարողացաւ յաղթել նախապաշարմունքներին և համոզել ուրիշներին գործածել այդ գործիքը անձրևից պաշտպանվելու համար։ Ջօն Գանվէյ մեռաւ 1776 թւին. իր կեանքի վերջին երեսուն տարիներում նա գաւիթից երբեք առանց անձրևոցի չէր դուրս գալիս։

* * *

Է լ է կ տ ր ա կ ա ն ն ո ր մ ե ք ե ն ա յ։ Ռավէննում մէկ քահանայ, Դօն-Ռավայլ անունով, էլէկտրական մէկ գործիք շինեց, որի միջոցով, հրդեհի ժամանակ, մէկ վայրկենի մէջ բացվում են բոլոր դռները թատրոնում։ «Ալֆիէրի» թատրոնում արած փորձը կատարելապէս աջողվեցաւ։ Երբ որ մեքենայի սանդուղքը ճնշում էին, մէկ վայրկենում բոլոր դռները բացվում էին։ Գիւտ անողը յոյս ունի կատարելագործել իր մեքենան այնպէս, որ մեքենան ինքն իրան գործի, հէնց որ բեմի վրա հրդեհ սկսվելու ժամանակ նկատելի կը լինի օդի մի փոքր տաքութիւն։ Դօն-Ռավայլ իր գիւտի համար ստացաւ իտալական թագի ասպետական խաչը։

* * *

Մ ա հ մ ե տ ա կ ա ն հ ա յ ա ց ք ն ե ր։ Ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովում ապահարզանի մասին նախագիծը ընդունվելու առիթով, Թիւրքաց «Հաքիքաթ» լրագիրը կարծիք է յայտնում, թէ հէնց որ այդ օրէնքը ույժ կը ստանայ, նրանից օգուտ կը քաղեն մինչև անգամ շատ բարձրաստիճան մարդիկ։ Եւրօպական ուրիշ ազգերը, ենթադրում է Թիւրքաց լրագիրը, իսկոյն կը հետևեն Ֆրանսիայի օրինակին, որովհետև ամուսնական կապերի անխզելիութիւնը միշտ կորստաբեր էր քրիստոնեական հասարակութեան համար։ «Հաքիքաթ» լրագիրը հարցնում է, թէ երբ կը ներկայացվի բազմակնութեան մասին նախագիծը։ Որովհետև,—շարունակում է դատողութիւն անել Թիւրքաց լրագիրը,—մէկ կնոջ հետ ապրելու պարտաւորութիւնը հակառակ է մարդկային բնութեանը, և բարքերի ապականութեան գլխաւոր պատճառն է դառնում։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 25 մայիսի: Տուրքերատան համար քննութիւն է նշանակուած, որ յանձնուած է գիրքին: Արտաքին գործերի մինիստրը մինիստրների խորհրդին ներկայացրեց հեռաւոր առաջարկութիւնը ռուս քաղաքացին ապահովութեան, որոնք բողոքական և Պրիւնեան—Բուլղարիայի ծառայութեան մէջ են, ռուսաց ծառայութեան իրաւունքներ տալ: Արդարադատութեան մինիստրը կարծիք յայտնեց որդիներին և ամուսիններին անցնող ժառանգութեան վրա հարկ դնելու դէմ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 25 մայիսի: „Petersburg. Zeitung“ լրագիրը հաղորդում է, կոմս Լորիս-Մելիքով առաջուց թողած կայսրից սիրայիրների համար թոյլտուութեան ռուսի որ զարգացած է սուրբ գիրքի շրջանառութեան աստղ: Ամեն օր կոմսը ընդունում է բարձրերի այցելուներ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 25 մայիսի: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 93 ր., երկրորդ 90 ր. 62 կ., երրորդ 90 ր. 62½ կ., չորրորդ 90 ր. 50½ կ., հինգերորդ 90 ր. 37 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 216 ր., երկրորդ 209 ր., արեւելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 89 ր. 37 կ., երկրորդ 89 ր. 25 կ., երրորդ 89 ր. 12 կ., ոսկի 8 ր. 10 կ.: Լոնդոնի վրա արժէ 24,25 պէնս, Ամստերդամի վրա արժէ 122 ր. 50 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 207 մարկ 12 պֆ., Փարիզի վրա արժէ 255 ֆրանկ: Բորսայի տրամադրութիւնը զանազան է:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՈԼԽԻԴԱ

Ներկայ 1882 Թ. յունիսի 1-ից ՓՈԹԻՈՒՄ մեծագործական կայր փողոցի վրա, բուլվարի յանդէպ խոլմրամէի տան վերին հարկում ԱԼՓՈՆՍ ԺԱԿՕԻ պրոֆ հիւրանոցի նախկին պահողը բաց է անում ՀԻՒՐԱՆՈՑ ամեն տեսակ յարմարութիւններով, ինչպէս բարեկամական անձանց համար, նոյնպէս և մեծին ընտանիքի հասարակութեան համար: Մաքրութեան համար բոլոր միջոցները կը գործադրուին: Ցոյց անենք, որ ինչպէս առաջ, նոյնպէս և այժմ յարգելի հասարակութեան ինձ անուշադիր չի թողնի: Անոտն ԱԽՕԲԱՁԷ:

1—6 (1)

ԹԻՖԼԻՍԻ ԳԱՎԱՌԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ հրաւիրում է ցանկացողներին կապալով վերցնել սրբելու և քարէ աշխատանքները Հրաւիրեալ բաժնի ամրելի պաշտոն և սխտատեաների: Աճուրդի համար պէտք է ներկայանալ քաղաքային վարչութեանը երեքշաբթի յունիսի 1-ին առաւօտեան 12 ժամին: Հաշիւը, նախահաշիւը և պայմանները կարելի է տեսնել վարչութեան մէջ ամեն օր առաւօտեան 10 ժամից մինչև 2 երեկոյեան:

1—3

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ

ՄԻՆՉԵՒ ԱՄՌՎԱՅ ՎԵՐՋԸ

ՄԱՏԻՏՆԵՐ 8 կ. դիւժինը, ԳՐԱՐՆԵՐ 3 կ. հարիւրը, ատամի 3 կ. հատը, ալոխ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ 50 կ., ՇՂԹԱՆԵՐ (նոր ռուբլով) ժամացոյցի համար 50 կ., կրակներ 10 կ., Ջրի ամաններ 30 կ., կժեր 25 կ., կախարաններ 4 կ., ՖԻԼՏՐՆԵՐ 3 ր., ծրծիկներ 1 ր., հայելիներ 35 կ., փարոզներ 4 ր., պեծակներ 6 ր., ԱՄՓՈՂՋ ՀԱԳՈՒՍՏ 13 ր., գլխարկներ 1 ր., ՀԸ ԹոՎհոջ վերարկուներ 6 ր., շչեփոկ 90 կ., ԱՄԵՆ ՆԵՐ 100 հատը 8 կ., կանանց և տղամարդկանց ԳՈՒԼՊԱՆԵՐ 2 ր. 50 կ. դիւժինը, ՍԵՂԱՆԱԿԱՆ 32 կ. անգլիական փակոցներ, կանփեկներ 40 կ. փոխոր, ԴՐԱՄ, արկղ, ԱԼԲՈՄՆԵՐ, բրիտանական մետաղի առարկաներ և այլն ԿԻՍԱԳՆՈՎ, մանր, մանրաքա և այլն շատ էժան:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԵՐԷԱ

39—50

ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիֆլիսի հայոց ծխական ուսումնարաններում

Մայիսի 18 և 19-ին Կուկիայ ս. Գէորգ եկեղ. ուսումն.
— — 20-ին Ջրաբաշի ս. Գէորգ եկեղ. ուսումն.
— — 22-ին Շամքորեցոց եկեղ. ուսումն.
— — 24-ին ս. Մինաս եկեղ. „Նվհիրեան“ ուսումն.
— — 25 և 26-ին Կուկիա ս. Աստուածածին եկեղ. ուսումն.
— — 27-ին ս. Կարապետ եկեղ. ուսումն.
— — 28 և 31-ին Ավլաբար եկեղ. աղ. և օր. ուսումն.
Յունիսի 1, 2 և 3-ին Հավլաբ. Մարիամեան օր. ուսումն.
— — 4 և 5-ին Թանդչնեան օր. ուսումն.

Հարցաքննութիւնները կը սկսին առաւօտեան 8 ժամին: Թեմական վերատեսուչ գ. Բարխուդարեանց:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ

ВЪ СКЛАДѢ ЕВРОПЕЙСКИХЪ ТОВАРОВЪ

Արծրունու գալլէրէում, № 144 ԾԱԽՎՈՒՄ Է արժան գներով Վիէննայի Տօնէտ ֆաբրիկայի ամեն տեսակ ՄԵՕԲԷԼ, նոյնպէս իտալիայի ՄԱՐՄԱՐԻՕՆ քարերը, ՀԱՅԵԼԻՆԵՐԸ և ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐԸ:

47—60

Մի ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ որ աւարտել է Թիֆլիսի ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ինստիտուտի ուսման ընթացքը, ցանկանում է Թիֆլիսի հայոց ուսումնարաններում ՈՒՍՈՒՑՉԻ պաշտօն ունենալ: Հասցէն կարելի է իմանալ „Մշակի“ խմբագրատան մէջ:

7—10

В Редакціи газеты

«МШАКЪ»

Продается

брошюра

„ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНІЕ ТУРЕЦКИХЪ АРМЯНЪ.“

Д. Григорія АРЦРУНИ.

Брошюра напечатана въ Москвѣ.

Цѣна 25 коп.

Լոյս տեսաւ Տպագրան նոզարեանի հրատարակութիւնների VI գրքոյկը Զ. Գիկկենսի „Հարս և Սկեսուր“ Թարգ. որ. Ն. Տէր-Մովսիսեանի: Գրքոյկի վերջը երկու յաւելուած պարունակում է գրականութեան վերաբերեալ յայտարարութիւններ, առաջարկութիւններ և այլն:

Գինն է 15 կ.

Հասցէն Тифлисъ. Тиграну Назарьянцъ.

ԻՐԱՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ, Գօլովինսկի պրօսպեկտի վրա, տուն ծապտարապետեան բէլօի, Գրասենեակը բաց է առաւօտեան 9 ժամից մինչև 3 ժամը կէս օրից յետոյ և երեկոյեան 7—10 ժամ անհրաժեշտ բաց կերակի օրերից և մեծ տօներից:

ԿԼԻՒՉԱՐՈՎԻ և ՁԱԳՈՒՄԵՆՆՈՒ (նախկին Տէր-Ակոպովի) մասնաւոր ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԸ հիմնւում ենք է ընդունել երեխաներին, որոնք կամ շատ քիչ գիտեն կամ բոլորովին չը գիտեն ռուսերէն, այլ եւ կլասի գործնականապէս սովորցնելու և ռուսերէն կրթութիւն տալու համար: Սօլօլակ. Սարգիսեան փողոց № 38:

2—6

JOURNAL D'ORIENT

HEBDOMADAIRE

Paraissant a VIENNE (Autriche)

ABONNEMENTS: 1 an. . . 8 roubles
6 mois. . . 4 —

S'adresser à F. Salles, avocat

1. Weihburggasse 9. (Vienne)

Sans ajouter le titre du journal.

Միքայէլ Տէր-Նիկողոսեանի պահե

Միջի փողոց, կաթոլիչեսկայա փողոցի անկիւն № 13.

Աւելի էժան, քան թէ ուրիշ տեղ ծախւում են. ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԵԲԷԼ, ամենայն տեսակ, ֆրանսիական և անգլիական երկաթէ ԿՐԱՎԱԹՆԵՐ 8—30 ր., չամադաններ 250—25 ր., սակվօյաժներ 1. 30—12 ր., սունդուկներ ծանապարհի 6—35 ր., մարաններ (погребцы) 6—25 ր., սամօվարներ 60 կ.—1.25 ֆունտը., կուխօննի պղնձէ ամաններ, գերմանիայի երկաթէ էմալով ամաններ. ումիվալնիկներ մրամօրնի 38 ր.—75 ր., հրացաններ երկու լուլանի 6—32 ր., ռէվօլվէրներ ամենայն տեսակ 3. 50—30 ր., պատրոններ. (գուլլաններ) րէվօլվէրի, սիգար Ռէնգարդի ֆաբրիկից. պապիրօս և Թամբաքու կուշնարօվի գիլգի պապիրօզի. 5,000 ՖՈՒՆՏ ԹԷՅ (չայ) ԵՂ. ՊԱՊՈՎՆԵՐԻ, բիսկվիտ. (սուխար չայու և կաֆէի) Էյնէմի. կօֆէ Էյնէմի և Միխէլսօնի. Պետերբուրգու 40—1 ր. 25 կ. հայելներ ամենայն տեսակ 28 կ.—240 ր., պրոբկայ գինէփածաների, հանքային և գարեջրի (для зельтерскихъ водъ и пива) ղույթուկ (пухъ), պադնոսներ սամովարի և չայու, դանակ չանգալ զանազան ֆաբրիկաների 1 ր. 20 կ.—25 ր. դուժինը. գրչակոթներ 1 ր. 80 կ.—5—60 կ. դանակ ջիբի 1—60 կ.—12 ր., դանակ հացի 20 կ.—1 ր., հատը, կուխնի 1—40 մինչև 3—20 կ. պիրօր. միս կտրելու մաշինայ. Անգլիական ութոներ, Բրիտանսկի չայնիկներ, կաֆէնիկներ ամենայն տեսակ, ջաղացներ կաֆէի համար, ֆիլտեր—ջուր մաքրելու, կրախմալ կարօբկէն 18 կ., վաքս Ֆրանսիայի ժակօ, թուղթ փոշտի, կանվերտներ, սուրգուչ, մատիտ, գրիչ երկաթէ, գրչակոթ, քարետախտակ, թանաք, թանաքամաններ, պրեսպապիեներ, գդալներ սեղանի և չայու ֆրաժէ, վարշավի և բրիտանսկի դուժինը 1—50 կ. մինչև 12 ր., և չայու 45 կ.—5 ր., չումիչկէք 45 կ.—5 ր., շամադաններ ամեն տեսակ 25 կ.—12 ր. ջուխտ, պոլսապոշկաններ վարշավու, ՌԵԶԻՆԻ ԿԱԼՕՇՆԵՐ, ամեն տեսակ, գուլպաններ կանանց և մարդկերանց 15 կ.—50 կ. ջուխտ, շապիկներ, մարդկերանց գալստուկներ, զոնտիկներ 35 կ.—4—50 կ., հատ, անձրևի և շոքի. սանդրեր չիրմայու ոսկորէ, գուտապերչովի և փայտէ, շչօտկաներ գլխի, շորի, սապոկի, պոյի և կարտի համար. չուլքի թէլ (бумага) մատկի կօճի և շալէ (гарусъ) ֆէլչաակէք մարդկերանց և կանանց, պորտմաններ, քիսաներ, պապիրոսի ամաններ և մանր գոլանտերէյնի ապրանքներ, սապոն ամեն տեսակ 3 կ.,—30 կ., կոտր, հոտավէտ ջրեր, պուդրա, Գլիցերին ջրի քացախ, հոտավէտ պարաշօկներ ԿԻԼԵՐԻ ԼԱԲՕՐԱՏՕՐԻՑ. և այլն և այլն և այլն:

Վաճառականներին առանձին պայմաններով և զիջումով վերոյիշեալ ապրանքներ մեծ քանակութեամբ մշտապէս գտնվում են ՄԻՔԱՅԷԼ ՏԷՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆՑԻ պահեստում (въ складѣ) միջի փողոցում կաթոլիկաց փողոցի անկիւնում № 13.

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել հետևեալ հասցէով. Тифлисъ Михаилу Н. Теръ-Никогосову.

59—180

Միջի փողոց, կաթոլիչեսկայա փողոցի անկիւն № 13.

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 26 Мая 1882 года.

Типогр. Главн. Упр. Главноначальствующ. гражд. час. Лор.-Меликов. ул., каз. д.